

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

- | | |
|----------------|---|
| Богущ А. М. | — дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова); |
| Бабчук О. Г. | — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови); |
| Кавиліна Г. К. | — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар); |
| Булгакова О.Ю. | — доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології; |
| Левицька М.І. | — методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології |

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

ЗМІСТ

Розділ І. Теоретичні аспекти дошкільної освіти у сучасному вимірі

<i>Бабчук О. Г., Фіщенко О. М. Особливості дитячих страхів.....</i>	<i>7</i>
<i>Бондаренко Т. Особливості розвитку комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку.....</i>	<i>13</i>
<i>Булгакова О. Ю., Осадча Е. В. Розвиток спостережливості у дітей старшого дошкільного віку.....</i>	<i>18</i>
<i>Державенко М. А. Виховання соціальних умінь дітей третього року життя в комунікативній діяльності.....</i>	<i>24</i>
<i>Корибут І. Ю. Особливості прояву дитячих страхів у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>29</i>
<i>Корнєва С. Особливості розвитку самостійності у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>35</i>
<i>Кримова Н. О., Мельничук М. Г. Психолого-педагогічні особливості розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>41</i>
<i>Кримова Н. О., Капліста Д. С. Агресія сучасних дітей старшого дошкільного віку: чинники та наслідки.....</i>	<i>47</i>
<i>Кудрявцева О. А., Ігнат'єва А. І. Управлінський погляд на формування знань зі сталого розвитку старших дошкільників.....</i>	<i>53</i>
<i>Кудрявцева О. А., Прокопова Г. С. Управління якістю формування родинних цінностей дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор.....</i>	<i>60</i>
<i>Кудрявцева О. А., Чебан Ю. В. Управлінський контекст формування емоційно-вольової готовності старших дошкільників до навчання у НУШ.....</i>	<i>67</i>
<i>Кудрявцева О. А., Ганган І. А. Управління якістю формування соціально-комунікативних умінь старших дошкільників через ігровий простір.....</i>	<i>74</i>
<i>Магда А. Особливості прояву конфліктної поведінки у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>81</i>

7. Терещенко Л.А., Карабасєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія.* Випуск 33. 2019. С. 214 – 234.

РОЗВИТОК СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Д.психол.н., проф. О. Ю. Булгакова
Магістрантка Е. В. Осадча**

Спостережливість є важливою характеристикою когнітивного розвитку дитини, що визначає її здатність до активного пізнання та ефективної взаємодії з інформаційним середовищем. Формування цієї якості у дітей старшого дошкільного віку стає актуальним завданням сучасної педагогіки, оскільки саме в цей період розпочинається інтенсивне становлення пізнавальних процесів, а також закладаються основи інтелектуального розвитку, які впливають на подальше навчання та адаптацію дитини в соціальному середовищі. Зважаючи на це, розвиток спостережливості у дітей старшого дошкільного віку має суттєве значення для підвищення ефективності освітнього процесу та формування базових навичок, необхідних для подальшого навчання у школі.

Основною метою дослідження було розробити та обґрунтувати педагогічні умови, які сприяють розвитку спостережливості у дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності.

Для досягнення мети були визначені такі завдання:

1. Здійснити аналіз наукових підходів до вивчення спостережливості як особистісної характеристики, зокрема, її ролі у когнітивному, емоційному та поведінковому розвитку.

2. Виявити специфіку розвитку спостережливості у дітей старшого дошкільного віку, враховуючи особливості пізнавальних процесів та вплив експериментальної діяльності на формування цієї якості.

3. Розробити та апробувати комплекс педагогічних заходів, спрямованих на цілеспрямований розвиток спостережливості в умовах освітнього середовища.

4. Оцінити ефективність розробленої педагогічної технології за результатами контрольного етапу дослідження.

Розвиток спостережливості у дітей старшого дошкільного віку є багатовимірною проблемою, яка викликає значний інтерес у науковому середовищі. Вітчизняні та зарубіжні науковці, працюючи над цією темою, виділяють різні аспекти спостережливості як ключового елемента когнітивного розвитку дитини. Огляд наукових підходів дозволяє поглибити розуміння сутності спостережливості, її взаємозв'язку з іншими когнітивними процесами та її ролі у формуванні особистості дитини.

Г. Белська розглядає спостережливість як одну з основних когнітивних характеристик, яка набуває особливого значення в дошкільному віці. Вона зазначає, що в цей період пізнавальні процеси у дітей стають більш цілеспрямованими та організованими, що потребує відповідного розвитку спостережливості як базового елемента навчання. Науковець вважає, що спостережливість сприяє систематизації знань, оскільки дозволяє дитині організовано аналізувати отриману інформацію, виявляти зв'язки між об'єктами та подіями. Спостережливість є не лише навичкою сприйняття, але й фундаментом для формування здатності до системного аналізу, що надзвичайно важливо в умовах шкільного навчання [1].

С. Ладивір розглядає спостережливість як одну з передумов формування абстрактного мислення та загальної інтелектуальної гнучкості. Він вважає, що саме через розвиток спостережливості діти вчаться переходити від конкретних спостережень до узагальнень, що є важливим етапом у фор-

муванні вміння аналізувати та абстрагувати. Науковець наголошує на необхідності застосування спеціальних педагогічних методик, які дозволяють дітям розвивати спостережливість у природних умовах. На думку науковця, гра та експериментування є найбільш ефективними формами навчання у цьому віці, оскільки вони забезпечують умови для активного залучення дітей у процес спостереження, що сприяє природному розвитку цієї якості [3].

О. Скрипченко наголошує на важливості розуміння спостережливості як комплексної когнітивної здібності, яка тісно пов'язана з іншими пізнавальними процесами, зокрема увагою, пам'яттю та мисленням. За словами науковця, розвиток спостережливості неможливий без активної роботи над розвитком уваги, адже саме здатність концентруватися на об'єктах є ключовою для успішного спостереження. Крім того, спостережливість стимулює розвиток пам'яті, оскільки діти вчаться запам'ятовувати та аналізувати деталі, що поліпшує їхнє вміння зберігати та відтворювати інформацію. Для ефективного розвитку спостережливості необхідні спеціальні педагогічні умови, які включають організовані дослідження, експериментальні заняття та ігри, які стимулюють дітей до активного сприйняття навколишнього світу [6, с.134].

І. Біла підкреслює, що розвиток спостережливості значною мірою залежить від індивідуальних особливостей дитини, зокрема її темпераменту та рівня мотивації. На думку науковця, не всі діти однаково легко розвивають спостережливість, тому необхідно враховувати їхні особистісні особливості при впровадженні педагогічних заходів. Акцентує увагу на важливості комплексного підходу, який включає використання наочних методів, інтерактивних технологій та самостійних дослідницьких завдань, що дозволяють кожній дитині знайти власний підхід до процесу спостереження [2].

О. Писарчук розглядає спостережливість не лише як когнітивну характеристику, але й як один із ключових елементів формування особистості дитини. Науковець зазначає,

що спостережливість сприяє розвитку аналітичних здібностей та вміння застосовувати здобуті знання у реальних ситуаціях, що є важливою передумовою для успішної соціальної адаптації дитини. Вважає, що розвиток спостережливості в умовах дошкільного навчання має бути пріоритетним завданням освітнього процесу, адже вона є основою для формування критичного мислення, здатності до рефлексії та самостійного аналізу [4].

Н. Цибуляк акцентує увагу на тісному зв'язку спостережливості з емоційно-мотиваційною сферою дитини. Науковець вважає, що ефективний розвиток цієї здатності можливий лише за умови внутрішньої мотивації дітей до спостереження, що досягається через створення мотивуючих ситуацій та використання інтерактивних форм навчання. Підкреслює, що саме емоційне включення дітей у процес спостереження сприяє підвищенню їхньої пізнавальної активності та готовності до подальшого аналізу інформації, що робить розвиток спостережливості більш ефективним та стійким [7].

В. Рагозіна звертає увагу на необхідність комплексного підходу до розвитку спостережливості у дітей, який включає не лише педагогічні заходи, але й створення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі. Вона вважає, що спостережливість набуває стійкого характеру лише в умовах, коли дитина почувається впевненою, безпечною та зацікавленою у процесі пізнання. На думку науковця, розвиток спостережливості має враховувати емоційні та соціальні потреби дітей, що забезпечить не лише пізнавальний, але й загальний особистісний розвиток [5].

Думки провідних науковців щодо розвитку спостережливості у дітей старшого дошкільного віку підкреслюють важливість цього процесу для формування всебічно розвинутої особистості дитини. Кожен із дослідників акцентує увагу на певних аспектах спостережливості, що дозволяє зрозуміти її як багатовимірне явище, яке вимагає комплексного підходу у педагогічній практиці. Розуміння цих наукових підходів

створює основу для впровадження ефективних методик розвитку спостережливості, що дозволить забезпечити гармонійний розвиток дитини в умовах сучасної освітньої системи.

На констатувальному етапі дослідження використовувались емпіричні методи, серед яких спостереження, бесіди, анкетування та проєктивні завдання. Визначення рівнів спостережливості здійснювалось за трьома основними критеріями: когнітивним, емоційно-мотиваційним та поведінковим, кожен із яких мав власні показники. Після проведеного аналізу було виявлено, що більшість дітей мають середній або низький рівень спостережливості, що вказувало на необхідність розробки спеціальних педагогічних заходів.

На формувальному етапі було розроблено і впроваджено комплекс педагогічних заходів, спрямованих на розвиток спостережливості. Основні методи, використані на цьому етапі, включали:

- Експериментальні заняття, які передбачали спостереження за природними матеріалами, такими як листя, квіти та камінці.
- Інтерактивні заняття з використанням мультимедійних засобів, що демонстрували природні явища в динаміці.
- Сюжетно-рольові та рухливі ігри, що дозволяли дітям практикувати спостереження в умовах, наближених до реальних.
- Робота з батьками, яка включала проведення тренінгів та інформаційних зустрічей для підтримки розвитку спостережливості в домашніх умовах.

Результати контрольного етапу дослідження показали позитивні зміни у рівні спостережливості дітей в експериментальній групі. Зокрема, було зафіксовано зростання кількості дітей із високим рівнем спостережливості, а показники середнього та низького рівня зменшились. Порівняльний аналіз даних експериментальної та контрольної груп вказав на суттєві відмінності, що підтвердило ефективність застосованих педагогічних заходів.

Розроблені педагогічні технології для розвитку спостережливості у дітей старшого дошкільного віку показали свою ефективність. Запропоновані методи та форми роботи не лише підвищили рівень когнітивного розвитку дітей, але й сприяли їхній емоційній та поведінковій активності. Успішне впровадження таких методів у педагогічну практику може стати основою для подальшого вдосконалення освітніх програм у закладах дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. Експериментальна дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. №11. С. 6-10.
2. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2008. № 4. С. 9–11.
3. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільна освіта*. 2019. № 3 С. 25-39.
4. Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного освітнього закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2014. № 4. С. 9–17.
5. Рагозіна В. В. Експериментальне дослідження особливостей розвитку та формування спостережливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ. Формування базових якостей дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. С. 59–66.
6. Скрипченко О. В. Загальна психологія. Київ, 2011. 465 с.
7. Цибуляк Н. Ю. Психологічний аналіз вихователем дошкільного освітнього закладу зовнішніх ознак дитини під час спостереження. *Вісник Інституту розвитку дитини* : зб. наук. праць. / за ред. В. П. Андрущенко. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 19. С. 149-154.